

doc. d-r sci. Дејан Донев

American Heritage University, San Bernardino, California

- “Euro College”, Факултет за бизнис и администрација, Куманово

ЈАЗИКОТ НА ФИЛОСОФИЈАТА КАКО СРЕДСТВО ЗА ОЕТИЧУВАЊЕ НА ГОВОРНИЦИТЕ-КОРИСНИЦИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

*“Текстот служи како модел преку кој
опитеството ја изразува идејата за себе
како дискурс со кој и преку кој го артикулира светот.”*

(Jonathan Culler, 1990)

Основното прашање на секој јазик што константно се поставува кога се разменуваат сознанија, или, условно речено се говори или разговара за јазикот со кој нешто се прави, е: “Колку тој јазик е во состојба да го изрази светозорот или светосозрцанието на оној кој се служи со тој јазик?”

Проблемот на ваквиот пристап кон јазикот и неговата функција е во тоа што токму ваквите формулации на реченица му даваат за право на колоквијалниот јазик кога ќе чуе таков израз да викне: “Пушти го тој философира!”, а кога сакаме да го прикриеме своето незнаење, неподготвеност да размислуваме, а уште повеќе да влегуваме во дијалог со себе си и своето битие и неговото себеимпостирање во светот, најчесто се користиме со квалификативот “философ”.

Претходниве реченици сосема јасно покажуваат дека денес и овде, без оглед на развојната линија на јазикот за кој зборуваме и за чии изразни аналитички можности, моќи и дадености не до крај умееме да ги користиме, а уште помалку се обидуваме, главниот

вредносен квалификатив и во однос на философијата, а и во однос на начинот на користењето на истиот, биде пежоративен!

Истото доведува и до поставување на прашањето: “Зошто и како ни се случи философијата која некогаш и негде беше онаа на која се повикувавме кога баравме одговори, сега и овде да биде нешто што треба да се заобиколува ако се сака да се опстане во светот, а особено начинот на кој таа говори, а уште повеќе пак ако го преземеме нејзиниот начин на говорење - објаснување на светот во секојдневниот говор?”. Дали е тоа така зошто што токму таа беше истата што го научи човекот на самопроверка, на сопствената етичност во светот, или пак е тоа така затоа што таквата самопроверка денес и човекот, а се чини и философијата, ги доведува пред прашањето: “А кому му е сето тоа потребно?”.

Ваквата запрашаност, доколку се свртиме околу себе си и се потсетиме дека сепак философијата е таа која треба да биде одговор на она што е реалното постоење нудејќи можни излези од него, не треба да чуди. Имено, дојдовме во ситуација во која јазикот со кој се говори за философијата, а уште повеќе јазикот на философијата да биде нешто што само ја подвлекува меѓусебната отуѓеност на секој од нас овде.

* * *

Доследно на претходното, некој би можел да рече дека следејќи ја логиката на претходните искази ќе дојдеме во ситуација многу наскоро да ја избришеме философијата како уште една непотребна алатка. Но, напротив! Ако се потсетеме дека таа беше она што го научи човекот на самопроверка, на сопствената етичност во светот и како таква треба да биде одговор на она што е реалното постоење нудејќи можни излези од него, тогаш проблемот е во повторното враќање на вистинската функција на јазикот на философијата - како средство за оетичување!

Имено се работи за тоа да секогаш кога се разгледува јазикот, на ум треба да се имаат двете можности од неговото користење: првата, за поврзување со светот и втората за оградување од светот. Доколку јазикот се користи согласно првата можност, тогаш се поставува прашањето: На кој начин истиот да се користи за да може да се реализира правилно поврзување со светот, т.е. како истиот да се користи за да овозможи оетичување

и на корисникот на јазикот, но уште повеќе на и за оној за кого се јазикова-философствува?

Претходново јасно укажува дека со ова прашање се поставува и уште еден проблем - проблемот на одговорноста кон и во јазикот, т.е. проблемот на одговорноста како субјективен или објективен проблем. Ако се суди според она што може да се чита овде, а уште повеќе од она што се нуди на читање, не може да се одбегне впечатокот дека кон одговорноста, во претходниот контекст, се има амбивалентен однос, особено ако се проанализира јазикот со кој се коментираат одредени дела или употребата или повикувањето на одредени философии.

Што се однесува до амбивалентноста, овде само накусо: таа не чуди затоа што јазикот со кој го објаснуваме светот, во зависност од тоа дали истапуваме во јавноста или тоа го правиме интерперсонално, во својата суштина не е единствен поради отсуството на изградениот етичко-вредносен систем на употреба на зборовите, а уште помалку системот на вреднување на одговорноста за она што и како се употребува или именува, особено со испуштањето на одредени дообјаснувачки зборови кои овозможуваат нешто да биде квалификувано вака или онака од оној што треба да го квалификува или прифаќа како исказ.

Со други зборови, очигледно е дека јазикот и говорот само ја потврдуваат ситуацијата на отуѓеност и од себе си и од светот, но воедно и неговата злоупотреба за да се овозможи оградување на себе си од светот и одговорноста што следи од земањето учество во него, па макар и јазично ангажирајќи се. Ова повторно не враќа на прашањето на одговорноста и нејзината етика и преземањето на истата не само во однос на тоа како ќе го користиме јазикот, туку и како ќе го зголемуваме обемот на значењата што ги искажуваме, но и како ќе ја зголемуваме содржината на само еден збор. Повторувањето на ова прашање всушност е за да потсетам на причината за моето излагање - јазикот како средство за оетичување.

Немајќи намера да завлегувам во било какви психо-лингвистички, структуралистички или некои други приоди и анализирање на јазикот, овде би се задржал само на една работа: како да се дојде дотаму да јазикот навистина биде тоа што е - средство за оетичување, а не средство со кое замаглувајќи ги или менувајќи ја содржината

или вреднувањето на нешто, само ќе го потпомагаме отуѓувањето од предметот на говорот. (на пример исказот: ТОЈ ФИЛОСОФИЈА, ОСТАВИ ГО!)

Наједноставниот одговор на ова прашање е: ајде да почнеме луѓето да ги учиме да внимаваат кој збор за што ќе го користат или со кој збор што ќе именуваат и како што ќе се подразбира под тој збор! Тоа значи дека всушност овде го отворам прашањето на договорот околу тоа што и како подразбираме под еден збор, што и како ќе се користи под одредено значење што го изведуваме од тој збор, тоа значи воедно и дека се работи за договор. Инсистирањето на зборот договор е оттаму што, иако сите ќе се сложиме дека философијата настанува токму од разликите на размислувањето околу нешто или за нешто, таа се темели на договор околу тоа или е обид за договор околу тоа што треба или не треба нешто да значи или што треба или не треба од тоа да се изведува како вредносен систем.

Инсистирањето на зборот договор не е затоа што овде треба да се седне и да се потпише одредена декларација, туку инсистирањето е на одредување на вредносниот систем со кој ќе се вреднува не само она што ќе се каже во светот и за светот, туку и оној кој тоа го прави. Ако вака се гледа на работите тогаш не се поставува прашањето дали јазикот е средство за оетичување. Тој е тоа без сомнение. Проблемот е во тоа како да му се врати таа функција денес и овде, т.е. проблемот е во тоа како тој да стане етички контролор и коректор на оној кој го користи во оваа или онаа цел.

Немам намера да моево излагање изгледа само како ламентирање на состојбите за кои со сигурност може да се каже дека не задоволуваат, а особено ситуацијата во која се почесто ни се случува да селекцијата на зборовите ја вршиме за да не личиме на ова или она во нечиј јазик. Мојата намера со овој текст повеќе се однесува на нагласување на инсистирањето на потребата од враќањето на ваквата улога на јазикот на философијата, кои ако се изанализираат (во македонскиот јазик) некои форми на побарување-упатување на оној на кого му се обраќате јасно покажува дека менталитетот и философијата на неговите корисници е ориентирана кон толерантност а не кон “заповедништво”, т.е. поточно ако се изанализираат таквите форми во кои правото на избор на оној на кој нешто му се кажува да го стори или му се укажува да го стори, му остава место и за личен избор, тогаш е сосема јасно дека досегашната развојна линија со јазикот на кој говориме овде, оди кон создавање на услови во кои обидувајќи се да комуницираме со другиот му

оставаме место на истиот во себе и за себе да се обиде да се идентификува со понуденото, а истовремено на искажувачот му дава можност зависно од реализираното да изврши корекција на побаруваното.

Поаѓајќи од ваквата поставка, овде само да подвлечам дека загрижува фактот што ваквите прашања се отвораат, но исто така повеќе загрижува тоа што праксата во образованието покажува дека се заборава функцијата на лингвистиката, па се поретко таа е предмет кој можете да го сретнете во било кој облик освен на факултетите кои условно ги нарекуваме “јазични факултети”. Но бидејќи лингвистиката, сама по себе, без оглед на тоа што со нејзиното изучување може да се дојде до многу одговори за она што и како ни се случува со јазикот со кој философираме, овде е побитно да се вратиме на фактот дека само преиспитувајќи ја етичката содржина, втемеленост и вредност на исказот со кој се обидуваме да му го приведеме светот некому и од тоа кај него да создадеме предуслови евентуално и да се почувствува како дел од тој свет, можеме да стигнеме дотаму од каде што и почнува философијата - да биде начин објаснувајќи го светот, да овозможи и негово враќање кон самиот себе си, т.е. светот како човек, човечен свет и човечниот свет како човек.

Заклучокот од севе ова е дека треба да се договориме кој кому треба да му служи - јазикот на философијата или философијата треба да му послужи на јазикот за да дојдаме во ситуација да бидеме: човек во светот за себе и по себе, но и за себе и за другите, а тоа ќе бидеме само ако почнеме вака да размислуваме!

ЛИТЕРАТУРА:

1. Vajt, Lesli. *Nauka o kulturi*. Beograd: Kultura, 1970.
2. Markuze, Herbert. *Kultura i društvo*. Beograd: BIGZ, 1977.
3. Mekluan, Mar{al. *Poznavanje op{tila*. Beograd: Prosveta, 1971.
4. Horkheimer, Max. *Critique of instrumental reason*. New York: Continuum, 1974.
5. Wissler, Richard. *Odgovornost u mijeni vremena*. Sarajevo: Svjetlost, 1988.
6. Facione, A. Peter, Donald Scherer and Thomas Attig. *Ethics and society*. Second edition. New Jersey: Prentice Hall Inc., 1991.

7. Vukasovi}, Ante. *Etika, moral, osobnost*. Zagreb: [kolska knjiga, 1993.
8. Pejakovi}, Samuilo i Vujadin Ota{evi}. *Razvoj eti~ke misli i moralnog pona{anja*. Ni{: Prosveta, 1999.
9. Kangrga, Milan. *Filozofija i dru{tveni `ivot: Rasprave, kritike i polemike*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko dru{tvo, 1988.
10. Culler, Jonathan. *Strukturalisti~ka poetika*. Beograd: Srpska knji`evna zadruga, 1990.
11. ~Comski, Noam. *Sintaksi~ke strukture*. Novi Sad: NIŠRO "Dnevnik", 1984.
12. Fromm, Erich. *Zaboravljeni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska, 1970.
13. Kasirer, Ernst. *Filozofija simboli~kih oblika 1-3*. Novi Sad: NIŠRO "Dnevnik", 1985.
14. Kriger, Mari. *Teorija kritike*. Beograd: Nolit, 1982.
15. Štajger, Emil. *Umeće tumačenja*. Beograd: Prosveta, 1978.
16. Pijaže, Žan. *Strukturalizam*. Beograd: BIGZ, 1978.